

Sygn. akt V CSK 300/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 kwietnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa V. B.V. z siedzibą w Amsterdamie
przeciwko A. S.A. w B.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 3 kwietnia 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 26 marca 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo mniejszościowego akcjonariusza – powodowej Spółki o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego członkostwa w zarządzie pozwanej Spółki J. H., powołanej w skład zarządu uchwałą rady nadzorczej strony pozwanej z dnia 15 marca 2012 r. Uznał za skuteczne podjęcie tej uchwały przez radę nadzorczą, na której skuteczność podjęcia nie miało wpływu naruszenie przez nieuczestniczącego w tym sporze większościowego wspólnika postanowień umowy o współpracy łączącej wspólników, w przedmiocie zasad zgłaszania i głosowania na członków zarządu pozwanej Spółki.

Apelację powódki oddalił Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 marca 2013 r., dzieląc ustalony stan faktyczny i uznając za własne ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji.

Sąd odwoławczy stwierdził, że powództwo wytoczone na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c. powinno dotyczyć stwierdzenia nieważności uchwały rady nadzorczej, a nie ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z podjętej uchwały. W konsekwencji uznał, że wobec nieprawidłowego sformułowania przez powódkę żądania pozwu powództwo jej nie mogło być uwzględnione w oparciu o przepis art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c.

W ocenie Sądu drugiej instancji, niedopuszczalnym było badanie ważności wskazanej uchwały rady nadzorczej w świetle przesłanki z art. 58 § 2 k.c., przy takim sformułowaniu żądania pozwu. Ponadto Sąd ten uznał, że uchwała rady nadzorczej pozwanej Spółki nie jest sprzeczna z prawem, nie została podjęta celem obejścia prawa i nie narusza zasad współżycia społecznego, wobec niewskazania przez skarżącą konkretnej zasady współżycia społecznego, która miałaby być naruszona. W ocenie Sądu odwoławczego, niewywiązanie się z łączącego akcjonariuszy kontraktu przez jednego z tych akcjonariuszy nie może być uznane za naruszenie zasad współżycia społecznego.

Wyrok Sądu Apelacyjnego strona powodowa zaskarżyła w całości, opierając skargę kasacyjną na obydwu podstawach. Zarzut błędnej wykładni i w konsekwencji niezastosowania art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 2 § 1 k.s.h. skarżąca

uzasadniła błędnym przyjęciem przez Sąd, że naruszenie uchwałą rady nadzorczej umowy zawartej między akcjonariuszami pozwanej Spółki nie może przesądzać o sprzeczności takiej uchwały z zasadami współżycia społecznego.

Z kolei zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 189 k.p.c., mogących mieć istotny wpływ na wynik sprawy, uzasadniono w skardze wadliwym przyjęciem przez Sąd, że ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z uchwały rady nadzorczej może być przedmiotem jedynie powództwa o stwierdzenie nieważności tej uchwały, a nie powództwa o ustalenie nieistnienia takiego stosunku prawnego, jako skutku prawnego uchwały podjętej przez radę nadzorczą.

W uzasadnieniu skargi powódka akcentuje stanowisko, że możliwość wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały rady nadzorczej nie implikuje niedopuszczalności powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunków prawnych będących następstwem podjętej uchwały. Zdaniem skarżącej, organ spółki podejmującej uchwałę powinien respektować zasady współpracy akcjonariuszy tej spółki, które oni sami ustalili w zawartej między nimi umowie o współpracy.

Pozwana Spółka w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o oddalenie tej skargi i o zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego. Zdaniem pozwanej, dopuszczenie wytoczenia na podstawie art. 189 k.p.c. powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały rady nadzorczej wyklucza możliwość wytoczenia powództwa o ustalenie istnienia bądź nieistnienia prawa lub stosunku prawnego.

Pozwana reprezentuje pogląd, że uchwała rady nadzorczej nie jest bezpośrednim skutkiem działania akcjonariusza i dlatego nie może być oceniana jej zgodność z umową zawartą pomiędzy akcjonariuszami, którą to umową Spółka nie jest związana.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna strony powodowej zasługiwała na uwzględnienie wobec oparcia jej na uzasadnionych podstawach.

Rację ma strona skarżąca, kwestionując błędną wykładnię dokonaną przez Sąd odwoławczy art. 189 k.p.c., a polegającą na przyjęciu, że przepis ten w zw. z art. 58 k.c. może być tylko podstawą powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały rady nadzorczej, a nie powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z podjętej uchwały, w niniejszej sprawie – stosunku prawnego członkostwa w zarządzie. W konsekwencji Sąd Apelacyjny nietrafnie uznał, że nieprawidłowe – w jego ocenie – sformułowanie żądania pozwu spowodowało, iż powództwo o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego członkostwa w zarządzie J. H. nie mogło być uwzględnione na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c., bo przy takim sformułowaniu żądania pozwu niedopuszczalnym było badanie ważności uchwały zarządu w świetle przesłanek z art. 58 § 2 k.c.

Tymczasem Sąd Najwyższy, w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13 (OSNC 2014/3/23), przesądził jedynie, że uchwały m.in. rady nadzorczej spółki akcyjnej podlegają zaskarżeniu w drodze powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c.), nie ograniczając przedmiotu i kształtu żądania powoda wyłącznie do stwierdzenia przez sąd nieważności uchwały rady nadzorczej, z wyłączeniem możliwości żądania ustalenia nieistnienia stosunku prawnego, wygenerowanego w następstwie podjęcia kwestionowanej uchwały rady.

Już wcześniej w judykaturze przesądzono, że możliwość zaskarżenia uchwały rady nadzorczej spółki akcyjnej powództwem o stwierdzenie nieważności tej uchwały na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. nakazuje poddać w wątpliwość stanowisko wyrażone w piśmiennictwie, że przepis art. 189 k.p.c. pozwala wyłącznie na wytoczenie powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego mającego być rezultatem kwestionowanej uchwały rady nadzorczej, a nie powództwa o stwierdzenie nieważności tej uchwały. Zakwestionowanie w orzecznictwie jednostkowego poglądu doktryny uzasadniono tym, że przedmiotowy zakres powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. jest znacznie szerszy, bo może obejmować także pośrednie ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunków prawnych w następstwie wydania orzeczenia w przedmiocie

ważności uchwały rady nadzorczej (v. uzasadnienie wyroku SN z dnia 18 lutego 2010 r., II CSK 449/09, OSNC-ZD 2010/4/103).

Ten kierunek wykładni nadal kontynuowany jest w orzecznictwie, w którym wyrażono pogląd, że art. 189 k.p.c. jest podstawą wytoczenia powództwa także o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego, jako niewynikającego z ważnie podjętej i niekwestionowanej uchwały rady nadzorczej (v. uzasadnienie wyroku SN z dnia 9 maja 2012 r., V CSK 233/11, niepubl.).

Przedstawiony kierunek wykładni zaaprobowany został w piśmiennictwie, w którym wyrażono pogląd, że celem zastosowania sankcji nieważności do wadliwej uchwały rady nadzorczej jest sięgnięcie na podstawie art. 189 k.p.c. do powództwa o ustalenie, zmierzającego do ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego, którego zdarzeniem sprawczym (kierującym) jest (lub miała być) powzięta uchwała. W doktrynie nawet wprost zaprezentowano pogląd, że uchwała rady nadzorczej nie może być oceniana niejako w oderwaniu od stosunku prawnego czy prawa, będących konsekwencją jej podjęcia, a zatem powództwo z art. 189 k.p.c. powinno być wręcz ukierunkowane na ustalenie istnienia lub nieistnienia, bądź nieważności stosunku prawnego.

Zważyć bowiem należy wystąpienie i takich sytuacji, że uchwała rady nadzorczej mogła zostać podjęta prawidłowo z punktu widzenia wymogów formalnych i w tym aspekcie proceduralnym jest uchwałą ważnie i skutecznie powziętą przez uprawniony organ, natomiast stanowiące jej treść postanowienia mogą być sprzeczne z prawem, mieć na celu obejście prawa lub pozostawać w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. W piśmiennictwie trafnie dostrzeżono, że w takiej sytuacji należy oceniać w procesie stosunek prawny czy prawo powstałe w następstwie przyjęcia uchwały, gdyż nawet sama poprawność podjęcia uchwały z formalnego punktu widzenia nie wyklucza powstania, będących jej następstwem, nieprawidłowych jurydycznie skutków prawnych.

Zasadnicza więc zgodność w omawianej materii poglądów piśmiennictwa i judykatury uzasadnia zatem wniosek co do takiej wykładni art. 189 k.p.c., że wynikające z tego przepisu powództwo o ustalenie ma bardzo szeroki przedmiotowo zakres i na podstawie samego tylko brzmienia art. 189 k.p.c. nie

można zawężyć jego stosowania ani wyłącznie do ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, ani przyjmować go wyłącznie za podstawę żądania stwierdzenia nieważności uchwały rady nadzorczej, jak uczynił to Sąd odwoławczy, a więc z wyłączeniem żądania na jego podstawie ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z podjętej uchwały.

Zasadnie twierdzi się w doktrynie, że skoro powództwo o ustalenie jest jedynym instrumentem jurydycznym eliminacji wadliwej uchwały rady nadzorczej z obrotu prawnego, to zakres żądań możliwych do sformułowania na podstawie art. 189 k.p.c. musi obejmować zarówno żądanie ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego będącego (niebędącego) następstwem powzięcia uchwały przez radę nadzorczą, jak również żądanie stwierdzenia nieważności tej uchwały, zwłaszcza, że pierwsze z obu wymienionych żądań wynika wprost z brzmienia omawianego przepisu.

Brak zatem przepisów będących podstawą do wytoczenia innego powództwa, zmierzającego do eliminacji wadliwej uchwały rady nadzorczej z obrotu prawnego, a zatem uznanie art. 189 k.p.c. za wyłączny instrument ochrony prawnej w omawianym zakresie, uzasadnia, także z punktu widzenia wymogów celowościowej wykładni, szerszą interpretację tego przepisu, a nie ograniczanie jego zastosowania wyłącznie do powództw o stwierdzenie nieważności uchwały rady nadzorczej.

Zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. wskutek jego błędnej wykładni dokonanej przez Sąd Apelacyjny należało więc ocenić jako uzasadniony.

Zasadnym okazał się również zarzut naruszenia, wskutek błędnej wykładni, art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 2 § 1 k.s.h., w następstwie przyjęcia, że naruszenie uchwałą rady nadzorczej postanowień umowy o współpracy zawartej między akcjonariuszami nie może przesądzać o sprzeczności uchwały rady nadzorczej z zasadami współżycia społecznego. Taka kategoriowa ocena Sądu odwoławczego musi być uznana za co najmniej przedwczesną.

W uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 18 września 2013 r., III CZP (OSNC 2014/3/23) przyjęto możliwość badania i oceny w procesie wytoczonym na podstawie art. 189 k.p.c. zgodności uchwał rad nadzorczych spółek

kapitałowych także i z zasadami współzycia społecznego. Uznanie przez Sąd Apelacyjny, że uchwała rady nadzorczej pozwanej Spółki nie narusza zasad współzycia społecznego tylko dlatego, że powódka nie wskazała konkretnej zasady mającej być przedmiotem naruszenia, a za naruszenie tych zasad nie może być uznane niewywiązanie się z kontraktu przez jednego z nieuczestniczących w tym sporze akcjonariuszy strony pozwanej, ocenić należy jako co najmniej przedwczesne.

Zważyć bowiem trzeba, że powódka wskazywała w procesie na zasadę określoną jako wymóg respektowania przez pozwaną Spółkę (a więc i działające za nią organy) umów zawartych przez akcjonariuszy tejże pozwanej. Okoliczność, że pozwana nie była stroną umowy o współpracy łączącej jej akcjonariuszy nie może uzasadniać całkowitego pomijania poczynionych w tej umowie uzgodnień przez podejmujący uchwałę organ Spółki, której akcjonariuszami są strony tej umowy. Takie zachowanie organu Spółki, a więc podjęcie przezeń uchwały z pominięciem postanowień umowy o współpracy akcjonariuszy tej spółki, wymaga dokonania oceny zgodności takiego zachowania z dobrymi obyczajami, uznanymi w piśmiennictwie i judykaturze za odpowiednik zasad współzycia społecznego w obrocie. O braku naruszenia zasad współzycia społecznego uchwałą rady nadzorczej nie świadczy bowiem samo niewywiązanie się z kontraktu przez jednego z akcjonariuszy (nieuczestniczącą w tym sporze Gminę), jak to przyjął Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku, ale podjęcie przez radę nadzorczą zaskarżonej uchwały o określonej treści, niezgodnej z postanowieniami umowy o współpracy łączącej akcjonariuszy pozwanej Spółki.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.